

USTOZ, MUALLIMLIK - KASBLARNING ENG MASHAQQATLISI VA SHARAFLISIDIR.

Xamidov G'aybilla Saypillaevich

*O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti
Zirhli va avtomobil texnikasi kafedrasi professori, t.f.n., professor.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'qituvchilik kasbining mashaqqatlari va sharafi, shuningdek, ushbu kasb egalarining jamiyatni rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati, davlat tomonidan beriladigan e'tibor masalalari haqida fikrlar bildirilgan.*

Kalit so'zlar: *O'qituvchi, murabbiy, ustoz, ta'lim, tarbiya, inovatsion yondashuv, ilhor tajriba, xalqaro tajriba.*

Ustoz! Muallim! Mudarris! Murabbiy! Bu so'zlar naqadar purma'no va sermazmundir. Bu so'zlarni eshitganda qalblar junbushga kelib, ko'ngillar yorishib ketadi. Zero, esimizni tanigan ilk onlarimizdan boshlab aynan ana shunday zotlar bizning qo'limizdan tutib kelmoqda. Hech birimiz birinchi bo'lib o'qish-yozishni o'rgatgan ustozimizni yodimizdan chiqarmaganmiz, desam, o'ylaymanki, mubolag'a bo'lmaydi.

Bu tushunchalar insoniyat yaratilishidan hozirgi kunimizga qadar o'z ahamiyatini yo'qotmagan, balki qiyomatgacha ham yo'qotmaydi. Birinchi ustoz – bu Boriy taolodir. U Odam alayhissalomni yaratdi va O'z fazli karami ila unga barcha narsalarning ismlarini ta'lim berdi. Zamonlar o'tishi davomida turli ko'rinishlarda O'z ilm xazinasidan insonlarni nasibador qildi, payg'ambarlar yuborib, ular orqali O'zining haq yo'liga chorladi. Olimlar esa payg'ambarlarning merosxo'rlaridir

Payg'ambarimiz sallallohu alayhi vasallam odamlarga ezgulik va yaxshilikni o'rgatadigan kishilarni maqtab, bunday deganlar: “Albatta, Alloh taolo, Uning farishtalari, osmonlaru yer ahli, inidagi chumoli, hattoki dengizdagi baliq ham odamlarga yaxshilikni ta'lim beruvchining haqqiga duo qiladilar” (Imom Termiziy rivoyati).

Abu Hanifa No'mon ibn Sobit shogirdlari bilan ketayotgan edi. Yo'ldan cho'pon podani haydab o'tib qoldi. Shunda Abu Hanifa otdan tushib, cho'ponga salom berib, tavoze ko'rsatdi. Cho'pon ketgach, shogirdlari: “Ustoz, siz Kufada, Basrada dong'i ketgan olimsiz, oddiy cho'ponga bunchalik tavoze ko'rsatishingizning bosini neder?” deyishdi. Abu Hanifa: “Bu cho'pondan hayvonlar haqida savol so'ragandim. U menga ustozlik qilgan edi. Muallimga tavoze ko'rsatish go'zal fazilatdir”, dedilar.

Xuddi shunday Alisher Navoiy mulozimlari bilan ketayotib, nogoh ko'zlari yo'l bo'yida o'tirgan o'smir bolaga tushdi. Hazrat otdan tushib, bolakay salom berib, oldiga bordi va: “Bu yigitcha ustozimizning nabirasi. Biz unga e'tibor qaratib, ustoz xotiralarini shod ayladik”, degan.

Islom ta'limotiga ko'ra, ustoz nafaqat dunyoda izzat-hurmatda bo'ladi, balki vafotidan keyin ham qoldirgan manfaatli ilmi, ta'lim bergan shogirdlarining xizmati,

yoʻzgan asarlaridan oʻzgalarning foydalanishi tufayli nomai aʼmoliga savob toʻxtovsiz borib turadi.

Hadisi sharifda: “Inson vafot etganda uning amali toʻxtaydi. Faqat uch narsa tufayli (uning nomai aʼmoliga savob yozilib turadi): sadaqai joriya; foydali ilm; duoi xayr qiluvchi solih farzand” (Imom Muslim rivoyati), deyilgan.

Men oʻqituvchi va murabbiylarni vaqt bilan musobaqalashayotgan, bu jarayonga shogirdlarini ham jalb qilgan kishiga oʻxshataman. Islom tarixiga nazar solsak, vaqt bilan musobaqalashib, juda koʻp muvaffaqiyatlarni qoʻlga kiritgan ulamolar borligiga amin boʻlamiz. Buyuk vatandoshimiz, dunyo imom Imom Buxoriy rahmatullohi ilmga qiziqib, dunyo kezib, oltmish mingdan ziyod hadisni toʻplaganida bor-yoʻgʻi 16 yoshda edi.

Shuningdek, u zotning 63 yillik umri mobaynida ilm yoʻlida amalga oshirgan ulkan ishlarini, mana, oradan oʻn asrdan ziyodroq vaqt oʻtgan boʻlsa-da, Islom olamidagi butun boshli ilmiy-tadqiqot institutlari oʻrganib kelyapti. Tadqiqotlar natijasida u zotning qoʻlga kiritgan muvaffaqiyatlariga barcha lol qolmoqda.

Insonning dunyoga kelishi va yaxshi hayot kechirishi uchun moddiy jihatdan otananing hissasi katta boʻladi. Lekin maʼnaviy tomondan barkamol boʻlishi uchun ustozlarning oʻrni alohida. Shu sabab xalqimizda ustoz otangdek ulugʻ degan hikmatli gap bekorga aytilmagan. Insonning ikki dunyoda saodatli boʻlishi uchun ham ustozlarning xizmati beqiyos. Ustozlar maʼnaviyat osmonida musaffo ziyo taratib turgan yoʻlchi yulduzlar. Ular tufayli insonlar toʻgʻri yoʻlni topadi va jaholat zulmatlaridan omonlik qirgʻogʻiga yetishadi.

Har yili 1 oktyabr – Ustoz va murabbiylar kuni yurtimizda keng nishonlanadi. Qadimdan diyorumizda ustozga boʻlgan chuqur hurmat saqlanib qolgan. “Domla”, “Muallim”, “Ustoz” kabi ulugʻ nomlar bilan ularni ehtirom qilishgan.

Dunyoda kasblar juda koʻp, har birining hayotda oʻz oʻrni va ahamiyati bor. Lekin ular orasida bir ulugʻ kasb borki, boshqa barcha kasblar uning negizida shakllanadi va taraqqiy etadi. Bu oʻqituvchilik kasbidir.

Ustoz, muallimlik kasblarning eng mashaqqatlisi. Kimdir shifokor va harbiy boʻlish ham qiyin. Ammo shifokorni va harbiylarni ham murabbiy tarbiyalaydi.

Yurtimizda oʻqituvchilar mehnatini qadrlash, ularga har jihatdan gʻamxoʻrlik koʻrsatish boʻyicha katta ishlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizda bogʻcha, maktab, kollej-litsey va oliy taʼlim tizimida ishlayotgan tarbiyachi, oʻqituvchi va ustozlar mehnatini munosib qadrlash, ularning ish haqini, jamiyatdagi nufuzini oshirish boʻyicha muhim qadamlar qoʻyilmoqda.

Har yili 1 oktyabr – Ustoz va murabbiylar kuni yurtimizda keng nishonlanib kelinadi. Yurtboshimiz bunday degan edi: “Bizning barcha saʼy-harakatlarimiz “Oʻzbekistonda eng obroʻli inson muallim boʻlishi kerak” degan gʻoyani amalga oshirishga qaratilmoqda. Buning uchun davlat va jamiyat tomonidan qancha mablagʻ, resurs va imkoniyatlar zarur boʻlsa, barchasini safarbar etamiz”.

Davlatimiz rahbarining qator farmonlariga koʻra, taʼlim-tarbiya tizimida alohida oʻrnak koʻrsatgan xodimlarning koʻpchiligi Vatanimizning faxriy unvon, orden va

medallari bilan taqdirlanmoqda. Shuningdek, sohada alohida o'rnak ko'rsatgan ustoz va murabbiylardan bir qanchasi sohaga mas'ul vazirliklar tomonidan qator diplom va sovrinlar bilan taqdirlanib kelinmoqda. Ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan pedagoglarga davlatimiz tomonidan qator imtiyozlar berilmoqda. Bu ularning ruhiyati, mehnatiga bo'lgan munosabatning tubdan o'zgarishiga sabab bo'lmoqda.

Ma'rifatparvar alloma Abdulla Avloniy: "Har bir muallimning saodati, davlatlarning tinchi va rohati yoshlarning yaxshi tarbiyasiga bog'liqdir", degan edi.

Diyorimizda ustozlar ulug'lanib kelingan. Misol uchun, sohibqiron bobomiz Amir Temur o'z vasiyatida xokini ustoz Said Baraka qabri poyiga qo'yishlarini aytgan.

Darhaqiqat, ustoz buyuklar ichra buyuk. Zotan, Xorazmiy, Abu Ali ibn Sino, Beruniylarning ham ilm olamiga ilk tetapoyalari oddiy o'qituvchi, ustoz ko'magida tashlangan.

Dono xalqimiz ustozlarni ezozlab: "Ustozning umri – mangu, chunki shogirdlar umri unga ulanadi", deydi. Ilm nuri ustozning qalbidan shogirdning qalbiga o'tadi. Agar ustoz bo'lmasa, bu nur qalbga kirmaydi.

Mashhur olim, vatandoshimiz Burhoniddin Marg'inoniy bunday hikoya qiladi: "Bir kuni Buxoroning olimlaridan biri ilm dargohida shogirdlariga dars berib o'tirar ekan, dars asnosida goh-goh o'rnilaridan turib, so'ng yana qayta o'tirardi. Bu hol bir necha bor qaytarilgandan so'ng, shogirdlari buning sababini so'rashdi. U zot: "Ustozimning kichik yoshli o'g'li bolalar bilan ko'chada o'ynab yuribdi, gohida eshik oldiga kelyapti, har kelganida ustozimga hurmat o'laroq o'rnimdan turyapman," deb javob berganlar".

Olimlarimiz hayoti biz uchun naqadar go'zal ibratlar bor. Olimlik maqomiga yetib, o'zining ilm halqasiga ega bo'lgan olim ustozining hali esini tanimagan farzandini ko'rganda ham ustozga hurmat sifatida o'rinlaridan turgan ekan.

Ming afsuski, hozirda ayrim talabalar ilm dargohini bitirib, darrov qalb qo'riyu ko'z nurini sarflab ilm bergan ustozlarini pisand qilmay qo'yadi. Bunday holatlarni ko'rganda beixtiyor ulug' ustozlarimizning purhikmat gaplari yodimizga tushadi: "Kim biror martabaga erishgan bo'lsa, batahqiq, u hurmat tufayli erishgan. Kimning martabasi tushgan bo'lsa, aniqki, hurmatsizlik sababli tushgan".

Yurtimizdan qanchadan-qancha qomusiy olimlar, muhaddisu faqih, mufassir va mutasavviflar, donishmand va mutafakkirlar, fan arboblari yetishib chiqqan. Ularni sanab adog'iga yetish mushkul, ularning bizga qoldirgan ilmiy meroslarining esa chek-chegarasi yo'q.

Xo'sh, ulug' bobolarimiz bu darajalarga qanday erishdi?

Buning sabablari juda ko'p, ammo ularning eng asosiylaridan biri uztozlariga qilgan xizmat va ko'rsatgan ehtiromlaridir. Chunki ularning ko'pchiligi bu darajaga qanday yetganlari haqida so'ralganda: "Ustozimga qilgan xizmatim va ko'rsatgan ehtiromim tufayli", deya javob bergan.

Biz ilm olish istagida yurgan ekanmiz, buyuk bobokalonlarimiz izidan yuraylik, ustozlarga ehtirom ko'rsataylik, aniqroq aytganda, ajdodlarimizga munosib avlod bo'laylik.

Ustozlar haqida so'z ketganda beixtiyor hazrati Alisher Navoiy bobomizning ushbu so'zlari yodimizga tushadi:

Haq yo'lida kim senga bir harf o'qitmish ranj ila,
Aylamak bo'lmas ado oning haqqin ming ganj ila.

Rivoyat qilinishicha, Imom Buxoriy rahmatullohi alayh hazratlari Makkai Mukarramada ta'lim berayotgan chog'da bir ziyoratchi Buxoroi sharifdagi ustozlaridan salom va maktub keltiradi. Bu xabarni eshitgan Imom Buxoriy Buxoro tomonga yuzlanib, salomiga alik olganlaricha hurmat bajo keltiradi, so'ng maktubni ikki qo'llab olib, tabarruk qilib, ehtirom bilan xatni o'qigan ekan.

Ustoz misli yonib turgan shamga qiyos. O'zi yonib, atrofga nuru ziyo sochadi. Boshqalar ana shu nurdan bahramand bo'ladi. Shu bois har bir inson yoshi, mavqei va darajasidan qat'iy nazar, saboq bergan ustozni oldida mudom ta'zimda bo'lishi kerak.

Imom Navaviy aytadilar: "Talaba ilmga ham, muallimga ham kamtarin bo'lsin. Zero, muallimga kamtarin bo'lsa, ilmga erishadi. Biz barchaga kamtarin bo'lishga buyurilganmiz. Ustozga kamtarinlik qilish esa birinchi o'rinda lozimdir. Talaba muallimga bo'ysunsin. Ishlarida u bilan maslahatlashsin. So'ngra xasta odam bilimdon, xolis tabib ko'rsatmalariga amal qilganidek muallimning pand-nasihatlariga rioya qilsin". Ustozlar hurmatini joyiga qo'ymagan shogirdan kelajakda insonlarga manfaat yetadigan yetuk mutaxassis yoki olim chiqishiga umid qilinmaydi.

O'zining ko'z nuri, qalb qo'ri, butun borlig'ini yosh avlod tarbiyasiga bag'ishlagan o'qituvchi va murabbiylar mehnati, jasorati har qanday yuksak bahoga munosib. Barcha ustoz va murabbiylarni bayrami bilan muborakbod etamiz, doimo sog'-salomat va ofiyatda yurishini, ilm nurini taratishda sobitqadam bo'lishini so'rab duo qilamiz.

Alloh barchalarimizni ustozlarimizga itoatli bo'lishga, ularni ulug'lashdek faxru-iftixorga va ularga tavozeli bo'lishdek obro' martabaga muvaffaq qilsin.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining o'ttiz to'rt yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi. <https://president.uz/uz/lists/view/8440>.

2. O'zbekiston Respublikasining 2024 yil 14 noyabrdagi "Bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to'g'risida"gi O'RQ-996-son qonuni.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 21 dekabrdagi «Mahalla institutining jamiyatdagi rolini tubdan oshirish va uning aholi muammolarini hal etishda birinchi bo'g'in sifatida ishlashini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar to'g'risida» PF-209-son Farmoni.

4. Таштемиров А. А. Ахборот технологиялари орқали содир этиладиган жиноятларни фoш этишнинг ҳуқуқий ва ташкилий жиҳатлари //World of Science. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 169-175.

5. Таштемиров А., Курчибоев Ж. Вояга етмаганлар ҳуқуқбузарлигининг профилактикасида таълим ва тарбиянинг ўрни ва аҳамияти //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 130-135.

6. Таштемиров А. А., Калауов С. А. Йўл ҳаракати хавфсизлиги ривожланиш концепциясининг истиқболлари ва киберхавфсизлигини таъминлаш зарурати //barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 8. – С. 245-250.

7. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий тармоқлар орқали содир этилаётган жиноятларга қарши курашиш чора-тадбирлари //Models and methods for increasing the efficiency of innovative research. – 2023. – Т. 2. – №. 21. – С. 24-31.

8. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий профилактика объекти сифатида алкоголизм таъсиридаги шахслар билан ишлаш фаолиятини такомиллаштириш //So 'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi. – 2023. – Т. 6. – №. 12. – С. 552-558.

9. Tashtemirov A., Po'latov A. Ayollar jinoyatchiligining oldini olish chora-tadbirlari //Иновационные исследования в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 75-78.

10. Таштемиров А., Нурматов Н. Айрим хорижий давлатларнинг тезкор қидирув фаолиятида соҳавий ҳамкорликнинг таҳлили //Иновационные исследования в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 5. – С. 190-197.